

Poštovane kolege,

Pred vama je elektronski bilten Društva andragoga Srbije.

Kako bismo dodatno doprineli unapredjenju informisanosti članova i doprineli stručnom radu u oblasti andragogije, očekujemo vaše predloge, sugestije, ideje, stručne komentare, prikaze rezultata andragoških aktivnosti.

Drugi broj smo posvetili novostima u nacionalnom zakonodavnom okviru i jednom razmišljanju o politikama obrazovanja odraslih.

UO DAS

Elektronski bilten Društva
andragoga Srbije

Novosti u nacionalnom zakonodavnom okviru

Na osnovu člana 17. stav 5. Zakona o obrazovanju odraslih ("Službeni glasnik RS", broj 55/13), Ministar prosvete, nauke i tehnološkog razvoja doneo je Pravilnik o bližim uslovima u pogledu programa, kadra, prostora, opreme i nastavnih sredstava za sticanje statusa javno priznatog organizatora aktivnosti obrazovanja odraslih.

Pravilnik je objavljen u "Službenom glasniku RS", br.89/2015 od 27.10.2015.godine, a stupio je na snagu 4.11.2015.

Ovim Pravilnikom propisuju se bliži uslovi u pogledu programa, kadra, prostora, opreme i nastavnih sredstava, uključujući i uslove za obezbeđivanje pristupačnosti nastave i programa za osobe sa invaliditetom, na osnovu kojih druga organizacija može steći status javno priznatog organizatora aktivnosti obrazovanja odraslih (JPOA).

Takodje, na osnovu člana 35. stav 3, člana 38. stav 4. i člana 39. stav 3. Zakona o obrazovanju odraslih

("Službeni glasnik RS", broj 55/13), Ministar prosvete, nauke i tehnološkog razvoja doneo je Pravilnik o vrsti, nazivu i sadržaju obrazaca i načinu vođenja evidencija i nazivu, sadržaju i izgledu obrazaca javnih isprava i uverenja u obrazovanju odraslih.

Pravilnik je objavljen u "Službenom glasniku RS", br. 89/2015 od 27.10.2015.godine, a stupio je na snagu 4.11.2015.

Ovim Pravilnikom propisuje se vrsta, naziv i sadržaj obrazaca i način vođenja evidencija koje vodi javno priznati organizator aktivnosti odraslih (u daljem tekstu: JPOA): matična knjiga, dnevnik ostvarivanja programa i evidencija o licima angažovanim u obrazovanju odraslih, kao i naziv, sadržaj i izgled obrazaca javnih isprava i uverenja u obrazovanju odraslih, koje vodi i izdaje JPOA.

Radi lakšeg razumevanja postupka za izdavanje odobrenja za sticanje statusa JPOA, izdata je i procedura za izdavanje odobrenja koja opisuje kompletan postupak kao i gde se mogu naći ostale informacije. Ova procedura navodi da podnosilac zahteva, za program za koji je podneo zahtev, prilaže i dokaze o ispunjenosti uslova za sticanje statusa JPOA obrazovanja odraslih, a koji se odnose na:

1. prostor u kome će se ta aktivnost izvoditi (ugovor o vlasništvu ili zakupu prostora);
2. potrebnu opremu i sredstva (lista opreme i nastavnih sredstava);
3. broj potrebnih stručnih lica koja će biti angažovana za izvođenje konkretne aktivnosti obrazovanja odraslih (lista predavača, trenera, voditelja, instruktora, stručnih saradnika i dokaze o njihovim kompetencijama propisanih Pravilnikom i Programom - njihov CV. Katalog programa stalnog stručnog usavršavanja nastavnika, vaspitača, stručnih saradnika nalazi se na internet stranici ZUOV-a (www.zuov.rs);

Standardi i procedura za priznavanje stručnih kompetencija za rad sa odraslima nalazi se na internet stranici strukovnog udruženja andragoga - Društvo andragoga Srbije DAS - (www.andragog.org).

Radi ispunjavanja zahteva JPOA i procedure, DAS je u fazi izrade standarda i procedure za priznavanje stručnih kompetencija za rad u obrazovanju odraslih.

Sve dodatne informacije se mogu naći na <http://www.mpn.gov.rs/neformalno-obrazovanje-odraslih-od-danas-dva-nova-pravilnika/>

Politika obrazovanja i učenja odraslih u raljama finansijskih mehanizama

Obrazovanje odraslih se ne javlja nikada van konkretnog društvenog konteksta. Ono nije *stvar po sebi*, transcendentna, nedokučiva i eterična – obrazovanje odraslih je *alat* za rešavanje (ali i kreiranje) različitih društvenih problema: ekonomskih, demografskih, nacionalnih, religijskih, političkih...

Obrazovanje i učenje odraslih je kao ledeni breg (česta i već „otrcana“ metafora), uvek uronjen u okean aktuelnih društvenih problema i datosti, koji boji njegovo tkivo. Taj ledeni breg naivni i dalje smatraju „belim“, „nevinim“ i „objektivnim“, a zamišljaju ga u formi, po meri i obliku Prometeja.

Obrazovanje je dete politike. Ono se nalazi u okvirima dozvoljenog i poželjnog. Ali, kao i svako dete, i obrazovanje ponekad zaluta i skrene sa videla argusovskog oka „majke“ politike. Obrazuje volonterski, bez nadoknade, stihijski, bez budžeta, radi ideala i za korist polaznika, a ne radi održanja sistema, većeg profita, radi poslodavca ili „jer je to planom i programom propisano“. Te spontane, slobodne i neobuzdane avanture obrazovanja postaju sastavni deo pedagoških i andragoških snova, želja i čežnji, koje se bude kod (semi)profesionalne pripreme podmlatka tokom vežbi i predavanja... Ove aktivnosti nećemo analizirati, već ćemo pokušati da poreklo onih aktivnosti obrazovanja, koje je učinilo kao dobro „dete majke Politike“ analiziramo u redovima koji slede...

Politika bi se mogla definisati kao sve aktivnosti za pripremu i donošenje obavezujućih odluka i/ili odluka orijentisanih na opšte dobro i u korist društva u celini (Meyer).

U svetlu globalizacije i evropeizacije, mogli bi smo postaviti pitanje: da li možemo govoriti o opštem dobru i o koristi društva u celini, kada je ono samo zasnovano na protivrečnostima i sukobima? Jer „dok jednom ne smrkne drugom ne svane“.

Ovaj svet počiva na jedinstvu suprotnosti u kome smo svi jednaki, ali su neki jednakiji od drugih. Ne postoje vrednosno neutralne političke odluke, i svaka od njih nekom delu društva (klasi, kasti, polu, veroispovesti, naciji, profesiji...) donosi direktnu finansijsku korist, dok drugima, hm... rađa obrazovne potrebe?

Nekada mi se čini da se to opšte dobro i korist društva u celini odnosi samo na pomenuto društvo, jednu organizaciju raznolikosti i sveobuhvatnosti odnosa, koje želi večito da živi i da se samoobnavlja, koristeći obrazovanje kao eliksir sopstvene mladosti.

U promišljanju politike, i njenog uticaja na politiku obrazovanja odraslih, krenuo sam od EU, njene politike i ciljeva, ka nacionalnim politikama obrazovanja odraslih evropskih zemalja, vodeći se bitnom odrednicom politike: *uvek su moguće alternative*. To bi značilo da se jedan problem može rešiti na nekoliko načina, a mi biramo onaj koji nam najviše odgovara.

Razmatranje politike EU je vrlo izazovno, jer je Evropska unija nadnacionalna tvorevina, koja nema svoj pandan u istoriji: više od organizacije, manje od države. Za razliku od nekih drugih oblasti, EU nema formalne ingerencije da utiče na obrazovanje odraslih koje se odvija u okviru teritorija zemalja članica. Evropska politika obrazovanja odraslih je evoluirala zajedno sa Evropskom unijom. Evropska zajednica se nakon Mastroškog ugovora 1993. godine transformiše u Evropsku uniju, kojom se stvara jedinstven ekonomski i politički prostor, u okviru koga ne postoje granice, gde se podstiče mobilnost ljudi i kapitala. Ovako „osnovana“ Evropska unija sebe vidi kao prelazni oblik buduće *političke* unije, čime se prevazilaze isključivo ekonomski ciljevi. Stvara se preduslov za stvaranje „evropskog građanina“. U tom smislu, kristalizuju se dva stuba Evropske unije, ekonomski i socijalno-politički i oba imaju i svoju obrazovnu dimenziju, odnosno, *svrhu* obrazovanja. Ekonomski cilj EU je verovatno bio najcitiraniji cilj u domaćoj andragoškoj literaturi u proteklih petnaestak

godina: EU želi da postane najkompetitivnija ekonomija na svetu zasnovana na znanju. Obrazovanje odraslih se posmatra kao alat za postizanje ekonomske uspešnosti, što se u praksi operacionalizuje kroz ulaganje u veštine koje su potrebne da bi se dobio, obavljao i zadržao posao. Sa druge strane, ciljevi EU koji bi se mogli okarakterisati kao socijalno politički (proširenje, socijalna kohezija, aktivno građanstvo) su velikim delom povezani sa ekonomskim ciljevima. Da bi ekonomija uspešno funcionisala potrebna je politička stabilnost i to kroz koncept demokratije za koje se evropske zemlje konsenzusom opredeljuju. Međutim, te demokratije se u različitim zemljama različito razumeju, i kreću se u rasponu od socijalne do liberalne demokratije. Bez obzira na to, obrazovanje odraslih se u Evropskoj uniji vidi kao alat za dostizanje demokratskog društva kroz obrazovanje za građanstvo. U ovaj sektor se mnogo manje ulaže nego u stručno obrazovanje i obuke, a obrazovanje za lični razvoj se vrlo retko i usputno spominje.

Analizirajući operacionalizaciju svrha obrazovanja odraslih, odnosno, analizirajući ciljeve u obrazovanju odraslih, svesno ću upasti u zamku simplifikacije i reći da je **obrazovni. cilj. Evropske unije. celozivotno. učenje. za. sve.** Kada malo dublje zađemo na polje analize, čini mi se da možemo pronaći ciljeve, koje u grubom smislu možemo podeliti u 4 kategorije:

ciljeve koji imaju naglašenu *ekonomsku dimenziju* (preduzetništvo, zapošljivost, ljudski resursi, unapređivanje stručnog obrazovanja, karijerno vođenje i savetovanje ...); ciljeve obrazovanja koji imaju naglašenu *socijalnu dimenziju* (pravednost i dostupnost obrazovanja, socijalnu kohezivnost i integraciju, saradnja ...); ciljeve koji imaju naglašenu *političku dimenziju* (kreiranje evropskog građanina, razvijanje evropske dimenzije u obrazovanju, aktivno građanstvo); ciljeve koji imaju *lično-humanističku dimenziju* (lično, društveno i profesionalno ispunjenje svih njenih građana). Frekvencija i zastupljenost navedenih grupa ciljeva u zvaničnim evropskim dokumentima nam govori da evropska politika obrazovanja odraslih najviše brine o obrazovnim ciljevima usmerenim na ekonomiju. Za njima slede obrazovni ciljevi sa naglašenim socijalnim dimenzijama, a nakon njih se nalaze dominantno politički ciljevi. Najređe se spominju obrazovni ciljevi usmereni na lični razvoj individue

U pokušaju da dam odgovor na pitanje da li se „briseljska“ politika obrazovanja odraslih širi na nacionalne teritorije država članica ili se solipsizmički i autarkično učaurila u sebe samu, analizirao sam politike obrazovanja odraslih tri zemlje: Danske, Slovenije i Srbije. Iako se radi o zemljama različitog geografskog područja, različitih oblika vladavine, različite ekonomije i na kraju različitog statusa u EU (Danska je „stara“ članica, Slovenija ima „srednji“ staž, dok je Srbija kandidat

za članstvo), fascinantno je koliko se zvanični ciljevi obrazovanju odraslih poklapaju, koliko su pisani u istom diskursu, koliko se poklapaju sa evropskim, čak do nivoa konvergencije.

Konvergencija se prioritarno ogleda u legislativnim dokumentima analiziranih država, za koje se može reći da su pisani u potpunom evropskom diskursu. Na deklarativnom nivou, postoji apsolutno zalaganje za koncepciju celoživotnog učenja, koja se vidi kao alat za postizanje ekonomskih i socijalnih ciljeva. Celoživotno obrazovanje se promovise ne samo u dokumentima posvećenim celoživotnom obrazovanju odraslih, već i u dokumentima vezanim za ekonomsku, socijalnu, ekološku, demografsku, bezbedonosnu, antidiskriminacionu politiku. Ono što je pod najmanjim uticajem evropske politike obrazovanja odraslih je institucionalna struktura nacionalnih sistema obrazovanja odraslih, koja je i pod najvećim uticajem nacionalne tradicije obrazovanja odraslih. Ali, ako analiziramo programsku orijentaciju tradicionalnih institucija, naročito u Sloveniji i Danskoj, ona je na evropskom diskursu, jer se programi u velikoj meri finansiraju od strane EU, pa se može postaviti pitanje o njihovoj pravoj autentičnosti. Preveliko oslanjanje na evropske fondove može ugroziti vezu obrazovnih institucija sa potrebama njenih korisnika i dovesti do urušavanja sistema

Ono gde se najviše manifestuje tradicija je nacionalno (ili je možda bolje reći – regionalno) poimanje društvene uloge obrazovanja odraslih. U Danskoj, zemlji koja je među prve tri u Evropi prema kriterijumu participacije u obrazovanju odraslih, obrazovanje odraslih je tradicionalno posmatrano kao način života, koje oni koriste na nacionalno osoben način, za rešavanje svojih društvenih problema. Čini se da je u drugim zemljama, u Sloveniji, a naročito u Srbiji, obrazovanje odraslih vođeno dosta na deklarativnom nivou, što se može videti kroz finasijska ulaganja koja država odvaja za ovu oblast. U praktičnim rešenjima i koncepcijama vidimo dosta osobenosti u danskoj politici obrazovanja odraslih, kao što je koncept fleksigurnosti (usvojen od strane EU), finansiranje po „taksimetar“ osnovi, jačanje potražnje obrazovanja odraslih direktnom finasijskom intervencijom države umesto jačanja obrazovne ponude, osobeni vid decentralizacije u obrazovanju. Ipak, sva ova rešenja su u skladu sa evropskom politikom obrazovanja i evropskim diskursom. Razlike u finansiranju obrazovanja odraslih, pored ekonomske snage zemlje, proizilaze i iz različitog razumevanje demokratije, gde je činjenica da zemlje koje su socijaldemokratske orijentacije više ulažu u obrazovanje odraslih nego zemlje liberalnodemokratske orijentacije. Čini se da se evropske preporuke nekada doživljavaju kao ideje koje se dalje moraju razraditi,

operacionalizovati i prilagoditi nacionalnim okvirima, često ostajući samo na nivou retorike. Tada nacionalne institucije, po ugledu na evropsku politiku i same preporučuju, zaboravljajući da su oni ti koji te preporuke treba da implementiraju.

Dakle, konvergencija deklarativnih politika postoji, i ona je sigurno više od slučajnosti, ali mehanizmi kojima se to desilo još uvek, na prvi pogled, nisu očigledni, jer je obrazovanje odraslih nacionalna stvar, a kako se radi o različitim državama, moglo se (naivno) očekivati da će i razlike u zvaničnim politikama obrazovanja odraslih biti proporcionalne, svim ostalim razlikama između pomenutih zemalja.

U želji da dođem do odgovora o mehanizmima putem kojih je došlo do ove konvergencije i bezmalo uniformnosti, tamo gde bi se mogla očekivati harmonija različitosti i osobenosti, intervjuisao sam 5 stručnjaka iz pomenute tri zemlje (Danske, Slovenije i Srbije). Njihovi odgovori su ukazali na sledeće mehanizme difuzije politika obrazovanja odraslih: mehanizmi finasijsko-programskog uticaja, mehanizmi putem diseminacije rezultata istraživanja iz oblasti obrazovanja odraslih, mehanizmi uzajamnog kreiranja politika obrazovanja odraslih, **mehanizmi pojmovno-konceptualnog aparata i mehanizam „paketa“**.

Kao i kod ručnog časovnika, u kojem mali zupčanik pokreće nekoliko većih zupčanika, čini mi se, da iza pomenutih mehanizama, stoji jedan točkić, po svoj prilici finansijskog karaktera.

Mehanizmi finansijsko-programskog uticaja, odnosno, programi (projekti) EU-a su procenjeni kao vrlo jak mehanizam uticaja, a oni podrazumevaju direktnu *finansijsku* podršku EU konkretnim obrazovnim aktivnostima koje su na diskursu evropske politike obrazovanja odraslih. Aktuelni program Erasmus+ predstavlja poslednji u nizu programa kojima EU pokušava da kreira svoju obrazovnu realnost.

Rezultati istraživanja, njihova diseminacija i primena takođe predstavljaju snažan mehanizam koji snagom empirijskih argumenata istraživanja vrši uticaj na nacionalne politike obrazovanja. Ovaj mehanizam je takođe povezan sa *finansiranjem* istraživanja na evropskom nivou, gde se sredstva za istraživanje dobijaju u skladu sa problemskim prioritetima koje određuje Unija. Ovde se radi i o mogućnosti da različite interesne strane izvrše pritisak (lobi) u skladu sa svojom finansijskom snagom i spremnošću da ulože u istraživanje obrazovanja i učenja odraslih. Siromašnije zemlje, koje ne ulažu dovoljno u istraživanje obrazovanja odraslih, mogu da koriste rezultate tuđih istraživanja, ili da apliciraju za sredstva iz Unije ili nekog drugog stejkholdera, koji takođe kroz istraživanja promoviše svoje ciljeve. Ukratko, količina novca

koju imate na raspolaganju nekada određuje način i obim onoga što ćemo istraživati, a finansijer određuje prioritete. To ne znači da ne postoje „samofinansirana“ istraživanja, ali njihove mogućnosti su dosta limitirane, a putevi diseminacije do kreatora politike, najblaže rečeno, neizvesni.

U okviru *mehanizama uzajamnog kreiranja politika obrazovanja odraslih* otvoreni metod koordinacije (OMC) ima, prema mišljenju stručnjaka, priličan uticaj na kreiranje nacionalnih politika obrazovanja odraslih i predstavlja mehanizam uzajamnog učenja. Ali i ovde možemo uočiti *finansijsku* dimenziju: razmena primera evropske prakse u obrazovanju odraslih se često odvija kroz primere koji su često finansirani iz evropskih fondova i svojim sadržajem podržavaju evropsku politiku obrazovanja odraslih. Mnoge zemlje koje učestvuju u OMC-u ulažu vrlo malo novca u fundamentalna istraživanja ili sistemske pilot-projekte kojima direktno utiču na obrazovnu realnost i mogu razmenjivati u evropskim okvirima samo rezultate koje je Evropa finansirala, što znači da su i oni na njenom diskursu.

Stručnjaci iz oblasti politike obrazovanja odraslih smatraju da postoji izvestan uticaj **mehanizama pojmovno-konceptualnog aparata**.

Ovaj mehanizam je delimično povezan sa mehanizmom istraživanja obrazovanja odraslih, a delimično sa mehanizmom „paketa“ – što znači više mehanizama zajedno i istovremeno. Jasno je da usvojeni pojmovi i koncepcija određuju pravce našeg razmišljanja i delovanja u svim oblastima, pa i u oblasti obrazovanja odraslih. Čini mi se da koncepcija celoživotnog učenja više odgovara bogatim zemljama, a celoživotno obrazovanje siromašnim zemljama. Uprkos tome, na evropskom kontinentu i kod bogatih i kod siromašnih zemalja „moderna“ je koncepcija LLL. Odgovor na pitanje kako je to moguće se sigurno, makar jednim svojim delom, nalazi u novcu.

Tokom intervju sa stručnjacima iz oblasti politika obrazovanja odraslih primetili smo tendenciju da često pominju da se difuzija i transfer politika vrši „u paketu“. Ovaj mehanizam bi sigurno trebalo dodatno istražiti, jer postoje brojni potencijalni razlozi za ovu pojavu. Može se raditi o potrebi da se na deklarativnom nivou „dokaže“ lojalnost EU, jer većina dokumenta ove vrste ne obavezuje zemlju koja ih je donela da uradi bilo šta po pitanju njihove implementacije. U nekim zemljama nema dovoljno stručnjaka iz oblasti politika obrazovanja odraslih (ili nisu uključeni u donošenje politike) pa se nekritički preuzima „gotovo rešenje“ razvijenijih zemalja. Indikator da je ovo vrlo zanimljiv mehanizam je bilo i „kostrešenje“ i „mrštenje“ nekih relevantnih evropskih stručnjaka u obrazovanju odraslih na

sam pomen mogućnosti postojanja ovog mehanizma. Napominjem da su to međunarodni eksperti koji su učestvovali u pomoći nekim zemljama da uspešnije implementiraju programe EU. Stručnjaci su pominjali i uticaj građanskog, odnosno NVO sektora na obrazovnu praksu, a preko nje i na politiku, ali treba podsetiti da se i on velikim delom finasira kroz evropske fondove, tako da ovaj mehanizam nismo izdvojili kao poseban. Vredi pomenuti da postoje mehanizmi, u ovom slučaju institucije, kao što je na primer ETF, koje su vrlo aktivne i uticajne u mnogim zemljama EU, kao i u zemljama koje žele da budu deo EU, ali nisu aktivne u delu evropskih zemalja, kao što je npr. Danska.

Čini se da identifikovani mehanizmi nemaju isti intenzitet u proučavanim zemljama. U bogatijoj zemlji kao što je Danska, finansijski mehanizmi ili oni koji podrazumevaju finansijsku podršku nisu toliko intenzivni kao u Sloveniji, a naročito u Srbiji. Stručnjaci i institucije iz Danske nisu prinuđeni da apliciraju za evropske fondove u meri u kojoj su to stručnjaci i institucije iz siromašnijih zemalja. U isto vreme finansijska osnova za istraživanja obrazovanja i učenja odraslih u Danskoj je mnogo bolja nego u drugim analiziranim zemljama, što omogućava veću nezavisnost u ovoj oblasti. Vredi pomenuti i Nordijski savet koji po ovom pitanju za Dansku ima veću ulogu, nego EU.

Ideja da novac igra veliku ulogu u obrazovanju odraslih nije ni nova ni revolucionarna. „Pozajmljivanje“ ideja i rešenja nije nova pojava koju sada otkrivamo u obrazovanju odraslih. U tom kontekstu vredi se podsetiti reči profesora Savićevića da se obrazovni sistemi ne mogu transplantirati.

Obrazovanje nije prirodni fenomen koji će isto funkcionisati na različitim meridijanima, poput gravitacije, Njutnovih zakona ili kauzaliteta. Ovde se radi o društvenoj nužnosti, o „društvenom odelu“ koje mora biti skrojeno po našoj meri i za naše potrebe. Ali ako se to odelo šije od poklonjenog štifa i sa merama onih koji to odelo plaćaju, ne možemo se čuditi što nam je košulja preuska, a što nam pantalone spadaju? Ulaganje u obrazovanje nije luksuz! Ko to ne razume, džabe je čitao svo ovo pisanije...

Doc. dr Jovan Mlljković

I još malo da se ispričamo...

Poštovane kolege andragozi,
Molimo vas da posaljete svoje CV kako
bismo ažurirali bazu i omogućili bolju
komunikaciju andragoga sa trening
provajderima koji u skladu sa pravilnikom
žele da angažuju andragoge.